

Misjonsmateriale som historisk kilde

KARINA HESTAD SKEIE

Misjonsmateriale fra Misjonsarkivet – Misjonshøgskolen, Stavanger

Det Norske Misjonsselskaps (NMS) store arkiv i Stavanger er en skattekiste for historisk forskning. Arkivet har ikke bare en betydelig mengde materiale som strekker seg over en svært lang tidsperiode – til sammen 165 år. Materialet er i all hovedsak godt katalogisert og er gjort tilgjengelig for vitenskapelig utforskning. I tillegg til mange ulike former for skriftlig materiale, rommer arkivet også et betydelig foto- og filmmateriale. Forskningspotensialet i billedmaterialet er til fulle vist i f.eks. Marianne Gullestads bøker *Picturing Pity* og *Misjonsbilder. Bidrag til norsk selvforståelse*¹. I denne artikkelen skal jeg konsentrere meg om det skriftlige arkivmaterialet som jeg kjenner best: materialet fra Madagaskar-misjonens første 40 år. Med bakgrunn i egen forskningserfaring, skal jeg peke på noen utfordringer og muligheter misjonskildene representerer. Jeg må ta forbehold om at betraktningene er gjort på bakgrunn av et spesifikt materiale. I hvilken grad analyser og konklusjoner er gyldige også utenfor dette materialet, gjenstår å se. Underveis viser jeg imidlertid til forskning som tyder på at noen av de generelle konklusjonene jeg trekker, også er relevante utover det norske Madagaskar-materialet. Jeg vil konsentrere meg om tre hovedområder: kildenes kompleksitet, nødvendigheten av kontekstualisering og betydningen av genre. For å tydeliggjøre sammenhengen mellom misjonærtekstene og mine generel-

le betraktninger, tar jeg utgangspunkt i et konkret teksteksempel. Passasjen er hentet fra en av misjonspresten Christian Haslunds mange beretninger til NMS' Hovedbestyrelse. Brevet er datert Ambohimahamasina 23. nov. 1876².

«..**grundlagt mit Skolehus paa en falden hedensk Helligdom**»

Til Byggeplads (for Skole- og Beboelseshus) havde jeg udset en liden Høi med jevnt skraanende Sider tæt ved Byen. Det var imidlertid en Aber ved denne Høi, som jeg af flere Grunde ønskede at bygge paa, at den var eller kanske rettere havde været et helligt Sted, hvilket ogsaa betegnedes derved, at der paa dens Top stod en temmlig stor hellig Offersten, samt var opreist en høi Stang, hvis øverste Ende var prydet med en Del udskaaret Stads. Ældre Folk, som jeg har talt med, fortalte, at førend Dronningen begyndte at bede og befale folket at gjøre det samme, var denne Haug et almideligt Offersted, hvor en stor Del af Søndens folk kom sammen for at æde og bringe Guderne sine Ofre, i hvilken Anledning der da hvert Aar blev slagtet en hel Del Oxer her paa Haugen, og deres Blod blev da som et Slags Sonoffer udgydt over og ved Foden af Offerstenen. - Jeg havde allerede før flere Gange talt med Stormanden om at faa denne Høi til at bygge paa, uden at det dog kunde lykkes mig at opnaa hans Samtykke, da han frygtede for, at Folket i Byen og rundt omkring kom til at dø enten af Hede eller af Kulde eller Hunger, hvis han tillod en saadan Ødelæggelsens Vederstyggelighed af Fædrenes Helligdom. Jeg lod ham imidlertid ikke faa Fred, og Stedets Hellighed æggede kun end mere min Lyst til just der at opføre en Helligdom for den levende Gud, fra hvilken ved Guds Naade en varmende Lysstraale kunde udgaa til Oplysning af det omgivende Mørke. Efter megen Tale frem og tilbage opnaaede jeg dog slutteligen ved en mere formaaende Gasserns Hjælp Tilladelse til at ødelægge Helligdommen og bygge paa Toppen. For ret at lade dem se paa Ødelæggelsen, sendte jeg Bud til Stormanden og bad, at han vilde fremmøde med sine Slaver paa Toppen, og eferat han var fremmødt, og jeg havde samlet alle mine Arbeidsfolk, tog jeg selv en Øxe og gav den hellige Stang sit Banesaar, saa den begyndte at segne mod Jorden. Da den begynte at falde, bad jeg, at de vilde sige Farvel til sine Fædres

Helligdom, hvorpaa de alle raabte «veloma». Et kraftigt Ryk brakte ogsaa Offerstenen til at segne, og da jeg netop havde gravet Huller til Grundstenene for mit Hus, bad jeg, at de vilde lægge denne Sten ned i et af Hullerne, da den egnde sig bedre til Grundsten end til Helligdom. Dette blev da gjort, og det kan saaledes i Sandhed siges, at jeg har grundlagt mit Skolehus paa en falden hedensk Helligdom. - 1ste Juni nedlagde jeg Grundsten til mit Skolehus.

Misjonsideologi

Ved første gjennomlesning kan det se ut som denne beretningen først og fremst formidler misjonens ideologi. Misjonæren beskriver misjonsarbeidet bokstavelig talt som å rive ned hedenske guder og erstatte dem med kristendommen og et mer opplyst liv. Beretningen formidler også et bilde av en misjonær som er så overbevist om at han representerer sannheten at konfrontasjon og nedkjempelse av motstandere er eneste mulighet. Til og med i bruken av lys-mørke metaforen, framstår denne beretningen som en prototype på en bestemt misjonsideologisk framstilling av misjon og møtet mellom misjonæren og «hedningene». Denne narrative strukturen har religionshistorikeren Lisbeth Mikaelsson kalt for misjonens store fortelling³: fortellingen om hvordan kristendommen slår rot og vokser fram i land etter land gjennom misjonens og misjonærens virksomhet. I sitt studium av norske misjonærens selvbiografi, har hun argumentert for hvordan misjonærene framstiller praksis som en aktualisering av misjonens store fortelling⁴. Det er akkurat dette Haslund gjør i sin beretning. Hans utvelgelse av tomt og bygging av skolehus og misjonsstasjon, settes inn i rammen av misjonens store fortelling om plantingen av Guds kirke stadig nye steder. Misjonærenes små fortellinger knyttes til misjonens store fortelling og blir til beretningen om hvordan kristendommen fremmes gjennom den enkelte misjonærs anstrengelser. Guds mirakuløse inngripen slik den uttrykkes i den mye brukte jordbruksmetaforen, er det avgjørende bindeleddet mellom de små fortellingene og den store misjonsfortellingen.⁵ Misjonærenes misjonsarbeid er å forberede jorden, så og vanne. Men bare Gud gir vekst.

I likhet med veldig mange andre misjonærttekster, har Haslunds tekst mange lag. Det ideologiske laget, som vi har sett på til nå,

er ofte tydelig og gjenkjennelig. Hvis vi kun nøyer oss med dette ideologiske meningslaget, vil vi imidlertid trekke feil konklusjoner både om misjonærenes arbeid, makt, interaksjon og relasjoner lokalt.

Betydningen av genrer

Arkivmaterialet fra misjonærene tilhører flere litterære genrer. Genrene legger sterke føringer på hva misjonærene skriver om fra sitt liv og virke, og hvordan de skriver om det. Nettopp derfor er det viktig å sammenholde hva og hvordan misjonærene skriver om misjonsarbeidet og alt i tilknytning til det i *ulike genrer*: rapporter, beretninger, reisebrev, private brev til familie og kollegaer, stasjonsdagbøker, visitasrapporter og referater fra de årlige misjonærmøtene. Mens lesning av én genre gitt ett perspektiv, gir lesningen av alle genrene og intertekstualiteten mellom genrene et nødvendig flertydig perspektiv på misjonærenes liv, virke, tanke- og handlingsrom. Derfor er det helt nødvendig å forholde seg til mer enn en type misjonsmateriale. Heldigvis er NMS arkivet et meget fyldig arkiv, med mye materiale og mye forskjellig materiale.

De fleste av genrene er lette å bestemme. Den mest hybride genren er den som misjonærene selv kaller 'Beretninger', og som også teksteksempelet fra Haslund tilhører. Alle brev i den perioden jeg har undersøkt, ble stilet til den «Ærede Hovedbestyrelse» eller til «Hovedbestyrelsen for NMS». Men i motsetning til personlige brev og personlige og praktiske forespørsler til misjonsselskapets ledelse, er beretningene skrevet både for Hovedbestyrelsen og potensielt for «misjonsvennene» i Norge. Mange beretninger eller utdrag fra beretninger ble trykt i *Norsk Missionstidende*. Beretningene består ofte av en blanding av fakta og statistisk informasjon om arbeidet, beskrivelser av hva misjonærene har gjort de siste månedene, historier fra «felten» og religiøse betraktninger. Beretningene har et klart element av rapport, noe som gjenspeiler den faktiske skrivesituasjonen. Misjonærene var pålagt å skrive beretninger omtrent hvert halvår til sine overordnede i Norge. Forskjellen på rapport og beretning er nettopp den potensielle målgruppen «misjonsvennene». Beretningene ble nemlig skrevet også for å inspirere og informere misjonens støttespillere hjemme i Norge. Det er mange ulike tegn i tekstene på at

misjonærene var seg bevisst at beretningene kunne bli trykt i *Misjonstidende*.⁶ Beskrivelsene fra «felten» gjør dessuten at misjonsberetningene har klare fellestrekk med genren reiseberetninger.⁷ Hvordan kan vi så bruke beretningene som historisk kilde? Kan f.eks. de ulike elementene skilles ut og leses uavhengig av hverandre?

Misjonografi

En lang stund gjorde jeg akkurat det. Jeg hoppet over de forutsigbare religiøse forrettene og himmelske dessertene (som regel begynner og slutter beretningene med religiøse refleksjoner, gjerne knyttet til bibelvers), og konsentrerte meg om hovedrettene. Jeg forventet å finne både kjøtt og fisk og grønnsaker, men erfarte at jeg istedet spiste samme lapskaus igjen og igjen og igjen. Selv systematisk lesning av beretningene avslørte relativt lite om den individuelle misjonær og om gassiske medarbeidere og motstandere. Ja, misjonærene skrev relativt likt, uansett om de opplevde suksess eller vanskeligheter i misjonsarbeidet. Det ble etterhvert ganske påfallende at misjonærene tilsynelatende tenkte og handlet likt i beretningene, mens det var veldig tydelig i dagbøkene, privatbrevene og referatene fra misjonærkonferansene at misjonærene var veldig ulike og misjonsarbeidet distinkt forskjellig enkelte steder.

Etter min mening må beretningene oppfattes som en religiøs genre. Den religiøse innrammingen understreker dette.⁸ Det betyr ikke at beretningene ikke kan brukes som kilder, men at vi må være bevisste på hvordan relasjonen er mellom innhold og ideologi. Vi kan for eksempel ikke slutte at beretningen gjengir praksis på en direkte måte. Haslunds tekst er et godt eksempel. En mye mer flertydig og interessant historie trer nemlig fram når vi leser denne teksten av Haslund i kontekst av beretningene og rapportene han skrev før og etter, samt de private brevene fra ham og hans kone til familien i Norge. Disse og rapporter fra Haslunds misjonærkollegaer og konferansereferatene viser i hvilken grad misjonspraksisen var kjennetegnet av kompromisser og konstante forhandlinger om hvor grensene gikk mellom hedensk og kristent – ikke de klare dikotomiene av lys-mørke, rett-galt, hedensk-kristent som er så slående i Haslunds beretning. Haslund slet til tider hardt på Ambohimahamasina stasjon. Selv om arbei-

det gikk framover, ble han stadig begrenset bl.a. av feberepidemier som rammet befolkningen med ujevne mellomrom. Også Haslund selv og hans familie ble hardt rammet av feberen.

Sett i dette perspektivet, handler derfor ikke Haslunds - og andre lignende beretninger om hvordan misjonens ideologi reflekteres og realiseres i praksis. Den handler om hvordan misjonærene, når de skrev beretninger, valgte ut ting fra sin hverdag som passet inn i og kunne knyttes opp mot misjonens store fortelling. Mens det ideologiske bildet av misjon framstilte misjonsarbeid primært som et åndelig arbeid, var misjonsarbeidet i praksis fundamentalt annerledes. Jeg har argumentert for at det var nettopp fordi misjonen i praksis var så mundan og fysisk og full av kompromisser at det var nødvendig for misjonærene å finne tilknytningspunkt mellom sin levde verden og misjonens store fortelling. Bare slik kunne misjonærenes arbeid transformeres til Guds hellige misjonsarbeid. Og bare slik kunne misjonærene fortsatt kjenne at de var misjonærer.⁹ Derfor oppfatter jeg misjonsberetningene som en spesifikk religiøs genre som jeg kaller misjonografi. Misjonografigenren kjennetegnes av at misjonærene samtidig skriver misjonens historie (den store fortelling) og sine egne misjonærliv (de små fortellingene). Misjonografien skriver misjonens historie på en annen måte enn misjonsorganisasjonens offisielle historie, fordi den skrives kontinuerlig av mange ulike individ som misjonsorganisasjonen ikke kan ha full kontroll over. Viktige kjennetegn ved denne genren er at det er misjonæren som redskap for Guds inngripen og handling som er det sentrale, ikke misjonærenes individuelle personlighet. Det er også signifikant at misjonærene skriver de misjonografiske beretningene mens de står midt oppi situasjonen. De er tvunget til å skrive både når de ser koblingene mellom arbeidet sitt og misjonens store fortelling, og når de ikke ser den. Mange beretninger er skrevet med et intenst håp og ønske om å finne tilknytningspunkter til misjonens store fortelling som misjonærene nettopp ikke ser og opplever i det daglige. Derfor mener jeg disse beretningene har fungert som viktige periodiske oppbyggelsesaktiviteter for misjonærene. Samtidig forsterker denne type oppbyggelse følelsen av ydmykhet og utilstrekkelighet, som jeg har hevdet er et sentralt aspekt ved misjonærenes religiøsitet.¹⁰ Det er også veldig klart at denne koblingen mellom de små fortellingene og den

store misjonsfortellingen var en kobling som ikke kunne gjøres en gang for alle men stadig måtte gjentas. Hvor skjør denne koblingen i virkeligheten var illustreres også av Haslunds tekst. Tre år etter hans triumferende ødeleggelse av offerplassen, lå misjonsstasjonen og de gassiske husene i området øde. I 1879 ble området herjet av en feberepidemi. Tusenvis døde. Lina og Christian Haslund overlevde med nød og neppe, men måtte begrave sine to små barn i misjonsstasjonens hage. Selv om vi ikke har direkte kilder til gasserne, er det hevet over enhver tvil at mange må ha tolket dette som en manifestasjon av forfedrenes vrede. Christian Haslunds egen fortvilelse kommer sterkest til uttrykk i ett av Linas brev til familien i Norge. Hun beskriver deres siste kveld på Ambohimahamasina stasjon; tomheten, stillheten og hvordan hun trøster sin mann når han på et tidspunkt bryter sammen i ordløs gråt.

Kontekstualisering av misjonærtekstene

I en viktig forstand har jeg i genreavsnittet allerede diskutert en form for kontekstualisering av misjonærtekstene, nemlig de ulike tekstene og genrene som viktige kontekster for hverandre. Jeg har allerede sagt at misjonærtekstene ofte kjennetegnes av å ha flere meningslag. Hvis vi skal få tak i misjonsmaterialets beskrivelse av lokale aktører og lokale forhold er det helt nødvendig å kontekstualisere misjonsmaterialet mot samtidig lokal historie. Når vi gjør det, blir det også veldig tydelig i hvilken grad misjonærtekstene systematisk underkommunerer lokale aktørers betydning. Haslunds tekst kan igjen tjene som eksempel. «Før dronningen begynte å be og befalte folket til å gjøre det samme» henspiller på at protestantisk kristendom formelt ble statsreligion på Madagascar da dronningen i Antananarivo lot seg døpe i 1869. Dette var en viktig årsak til at Haslund og NMS i det hele tatt fikk etablere misjonsstasjoner i dette området. At Haslund, slik han skriver, måtte ha tillatelse fra en lokal innflytelsesrik person for å kunne bygge stasjonshuset sitt på offerplassen, viser at norske misjonærer var underlagt lokale myndigheter. Det faktum at han først fikk tillatelsen etter at «en mere formaaende gasser» hjalp til, viser dessuten hvordan misjonærene ofte ble trukket inn i lokale politiske maktkamper mellom ulike nivå av lokale autoriteter. I sin tur brukte lokale autoritetspersoner «tilbedelsen» som kristendommen

ble kalt, og europeerens tilstedeværelse til å fremme egne interesser. Det er viktig å være klar over at misjonæren og misjonen ikke alltid var «the prime mover» og i sentrum av begivenheter og avgjørelser, slik tendensen gjennomgående er i misjonsmaterialet.

Mange misjonsstudier har vist i hvilken grad interaksjonen mellom misjonærene og lokalbefolkninger var prosessuell og preget av forhandlinger.¹¹ Jean og John Comaroffs studier *Of Revelation and Revolution* var banebrytende i å skildre kristningsprosessen som en dialogisk prosess mellom misjonærene og lokalbefolkningen. De kritiseres likevel for ikke å ha tatt nok hensyn til at den dialogiske prosessen var enda mer kompleks og involverte enda flere enn bare misjonærene og tswanaene.¹² Ikke minst var den dialogiske prosessen tswanaene imellom avgjørende. Jeg vil faktisk si det så sterkt at hvis vi skal bruke misjonsmaterialet til å forstå misjonærene, misjonen i felten og kristendommens framvekst lokalt der misjonærene arbeidet, så må vi både lete etter de lokale aktørene i misjonsmaterialet og vi må kontekstualisere misjonsmaterialet med materiale fra lokalsamfunn som misjonærene arbeidet i. Vi kan altså ikke forstå misjonærene og «oss selv» uten at «de andre» er både kontekst og tekst. Heldigvis inneholder misjonsarkivet også i noen grad slike lokale primærkilder. Uansett hvor rikt og komplekst misjonsmaterialet er, kan det aldri være noe annet enn en indirekte kilde til de menneskene misjonærene jobbet blant.

Kompleksitet

Det siste punktet jeg vil si litt om, er misjonsmaterialets kompleksitet. At misjonsmaterialet kjennetegnes av kompleksitet går fram av det jeg allerede har sagt om ulike typer tekst og kompleksitet innad i genrer som 'beretning'. Kompleksiteten muliggjør et mangfold av forskningsperspektiv på misjonærtekstene. Årsakene til at misjonsmaterialet er så komplekst er flere. For det første er det sammenfall i tid mellom evangeliske vekkelser i Norge, etableringen av protestantiske misjonsselskap og den gjennomgripende moderniseringen og transformeringen av det norske samfunnet på 1800 og 1900-tallet.¹³ Dette gjør det interessant å undersøke kulturelle, intellektuelle og ideologiske sammenhenger mellom misjon og norsk nasjonsbygging, selvforståelse og forståelsen av Norges rolle og plass i verden. Sammenfallet i tid mellom misjonsbevegelsens framvekst og europeisk kolonialisme gjør

dessuten at det er interessant å studere misjonen som eksempel på kolonial kultur i Norge. Det tverrfaglige misjonsprosjektet Norwegian Mission: Practice and Representation ved Universitetet i Bergen er en begynnelse på disse store forskningsfeltene.¹⁴

For det andre har nyere forskning på evangelisk misjon på 1800- og 1900-tallet vist i hvilken grad forholdet mellom koloni og metropol, og forholdet mellom misjonærer, kolonister og lokalbefolkning var komplekse og flertydige.¹⁵ NMS arbeidet i Zulu-Natal og på Madagaskar både i prekolonial, kolonial og postkolonial tid. Forholdet mellom de norske misjonærene og andre lands misjonærer i felten, mellom misjonærene og sentrale og lokale myndigheter og til lokalbefolkninger var komplekst og i forandring over tid. Vi vet at de norske misjonærene både identifiserte seg med- og definerte seg i kontrast til andre europeiske misjonærer, settlere og kolonister. Hvordan gassere, zuluer, kolonimyndigheter, misjonsledelsen og misjonsvennene i Norge på sin side oppfattet misjonærene, sto gjerne i kontrast til misjonærenes selvopfattelse. Også forholdet mellom norske misjonærer «ute» og misjonsvenner og misjonsledelsen «hjemme» i Norge var komplekst og flertydig. Dette har jeg også vist i min egen forskning på norsk misjon på Madagaskar. For det tredje, blir misjonsmaterialet også komplekst fordi evangeliske misjoner i betydelig grad tilpasset seg til de lokale samfunnene der de arbeidet. Dette var mulig bl.a. Fordi protestantiske misjoner hadde en betydelig grad av lokal autonomi. Ifølge Anna Johnston er dette en viktig forskjell f.eks. mellom protestantisk og katolsk misjon¹⁶. For det fjerde sendte protestantiske misjoner ut gifte par og familier i tillegg til enslige misjonærer. Dermed blir protestantiske misjoner komplekse arenaer for å undersøke kjønnsrelasjoner. Her er det også viktig å se på samspeillet mellom hjemmefront og utefront. Kristin F. Tjelle, Kristin Norseth, Lisbeth Mikaelsson og Line N. Predelli har vist hvordan misjonen var en særs viktig arena for norske kvinner og for utviklingen av kvinnebevissthet og endringer i kjønnsrelasjoner.¹⁷ Dette er en direkte parallell til hvordan det også var i andre europeiske land og Nord-Amerika.¹⁸ Mye gjenstår imidlertid når det gjelder forskning på lokale kvinners roller og betydning i misjonsarbeidet. Dette siste er mitt bidrag i det pågående tverrfaglige misjonsprosjektet basert i Bergen.

I Misjonsarkivet i Stavanger, er det for den perioden jeg har

undersøkt mye mindre materiale fra kvinner enn fra menn. Dette er fordi materialet gjenspeiler at i denne perioden var det mennene som rapporterte om misjonsarbeidet til ledelsen i Norge. Eksempelet med Lina og Christian Haslund viser hvor viktig kvinneperspektivet er også på menns rapportering om misjonsarbeidet. Samspillet mellom materialet fra Lina og Christian Haslund avdekker viktige tause felter i Christians og andre mannlige misjonærers rapportering. Betydningen av huset og familien er ett slikt felt.¹⁹

Når misjonærene satt i felten og skrev beretninger til misjonsvennene og den ærede Hovedbestyrelse, var det mange hendelser som ble liggende ubrukte og ufortolkede. Med tiden kunne disse få mening gjennom å tas inn i misjonens store fortelling. Tid er derfor en viktig kontekst for misjonsmaterialet. Mens utdraget fra Christian Haslunds beretning som er gjengitt i begynnelsen av denne artikkelen, ble trykt i *Norsk Missionstidende*, ble nedleggelsen av stasjonen ikke skrevet utførlig om. Da Christian Haslund døde av feber i 1886, fikk imidlertid også trengslene på Ambohi-mahasina plass i beskrivelsen av en misjonærs ytterste selvoppofrelse for misjonskallet. «Til døden tro, tålmodig, sterk og fro».²⁰

Note

¹ Den norske boken *Misjonsbilder. Bidrag til norsk selvforståelse*, Universitetsforlaget 2007 er en oversettelse av den engelske *Picturing Pity. Pitfalls and Pleasures in Cross-Cultural Communication. Image and Word in a North Cameroon Mission*, Berghahn Books 2007.

² NMS/Hjemmearkivet/Boks 134/Legg 4/Halsund.

³ Lisbeth Mikaelsson, *Kallets ekko. Studier i misjon og selvbibliografi*. Høyskoleforlaget 2003.

⁴ *Ibid.*, 241.

⁵ Se mer i Karina Hestad Skeie, *Building God's Kingdom in Highland Madagascar. Norwegian Lutheran Missionaries in Vakinankaratra and Betsileo 1866-1903*, Universitetet i Oslo 2005, kap. 5.

⁶ Hilsener til misjonsvennene og takk til spesifikke foreninger for gaver til arbeidet er to eksempler.

⁷ Lisbeth Mikaelsson, *Kallets ekko. Studier i misjon og selvbibliografi*. Høyskoleforlaget 2003, 112.

⁸ Når *Norsk Missionstidende* trykte beretningene utelot de ofte men ikke alltid, den religiøse introen eller kuttet i de religiøse refleksjonene. Slik bidro bla-

- dets redigeringspraksis til en misrepresentasjon av disse tekstene; leserne fikk inntrykk av at beretningene var mer av personlige brev og direkte «felt-rapporter» enn de i virkeligheten var. (Se mer i Skeie 2005)
- ⁹ Karina Hestad Skeie, *Building God's Kingdom in Highland Madagascar. Norwegian Lutheran Missionaries in Vakinankaratra and Betsileo 1866-1903*, Universitetet i Oslo 2005, 175ff.
- ¹⁰ Karina Hestad Skeie, 'Building God's Kingdom. The Importance of the House to Nineteenth Century Norwegian Missionaries in Madagascar.' i Karen Middleton (ed.): *Ancestors, Power and History in Madagascar*, Brill 1999, 71-101.
- ¹¹ Se for eksempel Elizabeth Elbourne, *Blood Ground. Colonialism, Missions, and the Contest for Christianity in the Cape Colony and Britain, 1799-1853*, McGill-Queen's University Press 2002, og Peter Pels, *A Politics of Presence. Contacts Between Missionaries and Waluguru in Late Colonial Tanganyika*, Routledge 1998.
- ¹² Flere, men se særlig Elizabeth Elbourne i 'Tripartite Review Essay' i *The American Historical Review*, Vol. 108, no 2, April 2003.
- ¹³ Her har jeg lånt Anna Johnstons fire punkter om Britisk protestantisk misjon og tilpasset dem til det norske materialet. Anna Johnston, *Missionary Writing and Empire 1800-1860*, Cambridge University Press 2003.
- ¹⁴ Se hjemmesiden til prosjektet <http://andre.aksis.uib.no/projects/106>
- ¹⁵ Anna Johnston, *Missionary Writing and Empire 1800-1860*, Cambridge University Press 2003, Ann Laura Stoler, *Carnal Knowledge and Imperial Power. Race and the Intimate in Colonial Rule*, University of California Press 2002.
- ¹⁶ Anna Johnston, *Missionary Writing and Empire 1800-1860*, Cambridge University Press 2003.
- ¹⁷ Kristin F. Tjelle, 'Kvinder hjælper Kvinder. Misjonskvinneforeningsbevegelsen i Norge 1860-1910, hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Oslo 1990, Kristin Norseth, «La os bryte over tvert med vor stumbet!» *Kvinnens vei til myndighet i de kristelige organisasjonen 1842-1912*, Det teologiske Menighetsfakultet 2007, Line Nyhagen Predelli, *Issues of Gender, Race and Class in The Norwegian Missionary Society in Nineteenth Century Norway and Madagascar*, Edwin Mellen Press 2003, Lisbeth Mikaelsson, *Kallets ekko. Studier i misjon og selvbiografi*, Høyskoleforlaget 2003.
- ¹⁸ Se for eksempel Inger Marie Okkenhaug, *The Quality of Heroci Living, of High Edeavour and Adventure. Anglican Mission, Women and Education in Palestine 1888-1948*, Brill 2002 og Rhonda Anne Semple, *Missionary Women: Gender, Professionalism and the Victorian Idea of Christian Mission*, Boydell Press 2003, Ruth Compton Brouwer, *Modern Women Modernizing Men: The Changing Missions of Three Professional Women in Asia and Africa 1902-69*, University of British Columbia Press 2002.
- ¹⁹ Dette går jeg i detalj om i 'Misjonærkonens usynlige misjonsarbeid' Norske misjonærer i Madagaskars innland 1866-1900.' i *Norsk Tidsskrift for Misjon*, Temanummer Kvinner i Misjonen 1999.
- ²⁰ Fra misjonssalmen Din rikssak Jesus være skal av Karl Ludvig Reichelt.

Missionary Material as Source for Historical Research

The article describes challenges and possibilities for historical research based on missionary material from the Norwegian Missionary Society (NMS) archive Misjonsarkivet – Misjonshøgskolen, Stavanger. Point of departure is Skeie's extensive knowledge of missionary material regarding the first 40 years of NMS activity in Madagascar. Using an excerpt of a missionary text as example, she shows how complex the missionary texts are. The various layers of missionary texts can only be fully understood with careful historical contextualization, and attention to the texts' genres and the genres' intertextuality. She argues that the hybrid genre called 'Beretninger' ('Missionary accounts') has to be understood as a religious genre of its own, which she calls 'missionography'. Missionography is characterized of individual missionaries simultaneously writing the ideological history of the mission and creating their lives as missionaries. Writing the accounts was an important edifying genre not only for the mission-supporters "at home" but also for the missionaries in the field. It was paramount for the missionaries to find connections between their often mundane and corporeal work and the overarching ideological understanding of mission as furthering God's invisible kingdom.

Karina Hestad Skeie 1966, Dr. art. i religionsvitenskap 2005. Arbeider for tiden som førstelektor i religionsdidaktikk og post.doc ved Institutt for Arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Universitetet i Bergen.